

monumentenzorg en archeologie

nieuwsbrief nr. 28

wie is wethouder Marco Kastelein? 7

landschapspark Oostpolder 8

Belvédère weer opgebouwd 11

In juli en augustus is in de Goudse binnenstad gewerkt aan de nieuwe riolering en extra voorzieningen voor de opvang van overtollig hemelwater. Omdat de kans dat we archeologische resten zouden aantreffen zeer groot was, heeft er archeologisch onderzoek plaats gevonden.

Het archeologische vooronderzoek bestond uit een archeologisch bureauonderzoek en een aantal boringen. Dit heeft interessante archeologische vondsten opgeleverd. In dit artikel leest u hier meer over.

archeologische opgravingen bij rioleringswerkzaamheden binnenstad

Op basis van dat vooronderzoek heeft de gemeente Gouda opdracht gegeven om een deel van de rioleringswerkzaamheden archeologisch te begeleiden en om een deel van het tracé op te graven. De graafwerkzaamheden moesten op drie locaties plaatsvinden: de Graaf Florisweg, de Geuzenstraat

en de Groeneweg. Archeomedia BV uit Nieuwerkerk aan den IJssel heeft deze werkzaamheden uitgevoerd. De laatste twee onderzoeken zijn inmiddels afgerond. In dit artikel leest u welke vondsten er gedaan zijn. De resultaten moeten nog wel nader uitgewerkt worden.

welke verwachtingen waren er vooraf?

Op de Groeneweglocatie waren sporen in de bodem te verwachten van het Cellebroedersklooster, de kapel van het klooster en mogelijk van de begraafplaats. Daarnaast konden er ook fundamenten van gebouwen die niet bij het klooster hoorden, aangetroffen worden.

De Geuzenstraat is archeologisch gezien een uitzonderlijk geval. Het overgrote deel van de straten in de Goudse binnenstad ligt namelijk op een plek waar van oudsher altijd al een straat heeft gelegen. Bij opgravingen betekent dit dat er doorgaans alleen oude straatniveaus aangetroffen worden. Maar bij de Geuzenstraat is dat niet het geval: deze straat is pas na de reformatie aangelegd over het terrein van het Catherinaklooster. Om aan te sluiten op de Tiendeweg werden in 1593 twee panden in deze straat gesloopt. Onder de Geuzenstraat konden de funderingen van die panden dus nog aanwezig zijn.

De boringen tijdens het archeologische vooronderzoek stuiten op geringe diepte al ergens op. Of dat funderingsresten waren of een dikke puinlaag was niet met zekerheid te zeggen. Die vraag moest dus tijdens de graafwerkzaamheden beantwoord worden.

Om de hemelwateropslag op de Fluwelensingel af te laten wateren, moest op twee plaatsen een aansluiting gegraven worden. Het betrof smalle sleuven die behoorlijk diep moesten worden aangelegd. Zowel ter hoogte van de Groeneweg als de Geuzenstraat was de verwachting dat daarbij een deel van de oude stadsmuur kon worden aangetroffen. Deze delen van het tracé werden daarom onder archeologische begeleiding opgegraven.

stadsmuur gevonden

Die begeleidingswerkzaamheden hebben resultaat gehad: de stadsmuur is inderdaad aangetroffen, zowel bij de doorsteek vanuit de Groeneweg als vanuit de Geuzenstraat. Op beide plaatsen lagen de restanten vlak naast het wandelpad door het Houtmansplantsoen, op nog geen veertig centimeter beneden het maaiveld. De muur is onderaan ongeveer 1,20 meter dik, naar boven toe wordt hij smaller met een dikte van 65 tot 89 centimeter. De onderkant zit te diep om bereikt te worden. Bij de Groeneweg was duidelijk te zien dat er een extra stuk muur tegen de stadsmuur aan is gemetseld met een ander soort stenen. Of het hier gaat om een steunbeer of om een reparatie is nog niet zeker.

Doorsnede door de stadsmuur ter hoogte van de Groeneweg. Het stuk met de witte stenen is later toegevoegd als aanbouw of reparatie.

De datering van de muur is wat lastig te bepalen. De onderste stenen dateren in elk geval van rond 1350. Toen begon de aanleg van de muur aan de oostkant van Gouda. Dat blijkt uit verschillende archiefbronnen en oude stadskaarten. In de jaren daarna is regelmatig een deel vervangen, bijgebouwd of aangepast. Die nieuwere stukken zijn soms lastig te dateren. Het bovenste deel van de muur is duidelijk anders dan de muur daaronder, dus dat deel moet er later opgezet zijn. Het lijkt erop dat dit deel van de muur al bestond toen er eind 16e eeuw een aarden wal tegen werd opgeworpen. Of dat de muur erop gezet is gelijktijdig met de wal. De zichtbare stenen dateren dus uit de 16e eeuw. Of er nog meer bouwfases te onderscheiden zijn in het onderste stuk van de muur wordt nog onderzocht.

ook stadsmuur aan de oostkant

De vondst van de stadsmuur is bijzonder. Hiermee is eindelijk duidelijk geworden dat er nog restanten van de stadsmuur aan de oostkant van Gouda bewaard zijn. De sporen van de stadsmuur waren nog niet aangetoond maar op basis van oude kaarten verwachtten we ze wel. Daarom werden de werkzaamheden archeologisch begeleid. Tot nu toe waren er vooral aan de zuid- en westkant van Gouda stukken van de stadsmuur opgegraven, met name bij de Vest en de Veerstal.

De vondst maakt het plaatje van Gouda zoals het vroeger was dus completer. Doordat op twee plaatsen de muur is

aangetroffen, kunnen de historische kaarten beter op de huidige kaart gelegd worden. Zo kunnen we ook bepalen of, en zo ja, hoeveel de historische kaarten afwijken van de huidige situatie.

Daarnaast toont deze vondst aan dat er nog grote delen van de muur in de grond aanwezig zijn. Want als de muur op deze twee ondiepe plekken nog zo goed aanwezig is, geldt dat voor het stuk ertussen zeer waarschijnlijk ook.

waarom zit de stadsmuur ondergronds?

Het is opvallend dat zo'n groot deel van een stadsmuur, die normaal gesproken boven de grond staat, nu helemaal onder de grond zit. Dat komt vooral door ophogingen die in heel Gouda nodig waren om droge voeten te houden en verzakking van muren te voorkomen. Ook de stadsmuur verzakte. Diverse archiefbronnen spreken over scheuren in de muur en over hoge onderhoud- en reparatiekosten. Langs de stadsmuur is de bodem ook opgehoogd, waardoor de stadsmuur zelf steeds wat dieper kwam te liggen. Een groot deel van de muur is bovendien onder de grond gekomen omdat er aan het eind van de 16e eeuw een aarden wal tegen werd opgeworpen.

aarden wal tegen kanonskogels

Die aarden wal was nodig omdat een stenen muur als verdediging niet meer voldeed sinds de uitvinding van het

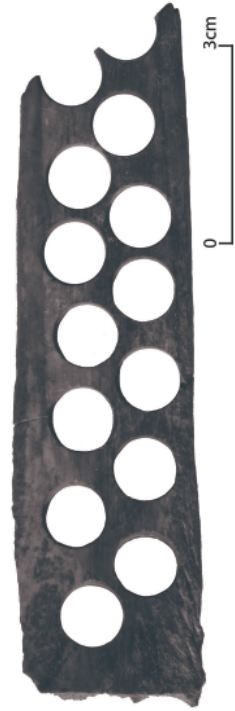
buskruit en het ontstaan van kanonnen. Om de kracht van de kanonskogels wat te absorberen, werd de wal tegen de muur aangelegd. Bij het opgraven van het tweede deel van de stadsmuur was die wal in het profiel (de zijkant) van de werkput goed zichtbaar. Het bleek een wal van klei te zijn. De bovenste laag van het opgeworpen pakket was vermengd met organisch materiaal. Dat wijst erop dat hier gras en planten op hebben gegroeid. Het zal er in die tijd dus een beetje uit hebben gezien als een groene dijk met daarop een klein stukje stadsmuur.

De stadsmuur lag na de 16e eeuw dus al voor een groot deel onder de grond. Het stuk dat nog wel boven de grond uitstak is in de 19e eeuw, na het in onbruik raken van de muur, waarschijnlijk afgebroken om als bouw materiaal te dienen. Alles onder de grond was lastig te verwijderen en is dus achtergebleven.

optekenen en deponeren

Archeologen hebben de stukken stadsmuur uitgebreid gedocumenteerd. Daarna is een deel van de muren weggebroken zodat de rioolbuis aangelegd kon worden. Er is niet meer verwijderd dan strikt noodzakelijk. De rest van de muur is nog steeds onder de grond aanwezig en blijft daar ook. De documentatie van de archeologen wordt na bestudering opgeslagen in het archeologisch depot van de gemeente.

antieke voorziening voor wateroverlast

Zoals verwacht vonden we muren van de panden die in 1593 gesloopt zijn voor de aanleg van de Geuzenstraat. Toeval-igerwijs bevonden de muren van twee huizen zich precies in de smalle sleuf die nodig was voor de hemelwateropvang. Tussen die muren was een opening zichtbaar van ongeveer dertig centimeter. Zeer waarschijnlijk gaat het hier om een zogenaamde ossendrop of druijstroom. Deze ruimte tussen twee huizen met een voorgeschreven breedte van circa één voet (31,39 cm) was nodig om brandgevaar tegen te gaan. Dit was verplicht tussen houten en lemen huizen. Daarnaast beschikten de huizen vroeger nog niet over dakgoten. Tussen de huizen in werd dus ruimte gelaten om het water van het dak te laten stromen. Wel toepasselijk dat deze antieke voorziening voor wateroverlast nu, tijdens de aanleg van een moderne voorziening voor een zelfde soort probleem, weer aan het licht kwam.

blauwe steen in de geuzenstraat

Op behoorlijke diepte werd een enorm stuk natuursteen gevonden. Een zogenaamde 'blauwe steen' waarvan de functie nog niet helemaal duidelijk is. Het in twee stukken gebroken brok heeft een grootte van ongeveer 1,5 bij 1 bij 0,5 meter en is aan de bovenkant afgerond. Bovenop lijkt een soort van uitgesleten draaicirkel zichtbaar te zijn.

Stukken natuursteen van deze omvang worden normaal gesproken geassocieerd met grote gebouwen, zoals poorten of kastelen. Maar gezien de diepte waarop dit blok gevonden is, kan het geen sloopafval van een poort of kasteel zijn. Die waren nog niet gesloopt toen deze steen in de grond verdween. Mogelijk was het stuk wel bestemd voor de bouw van een groot gebouw, maar brak het in tweeën voordat ze het konden gebruiken. De steen kan in dat geval hergebruikt zijn, bijvoorbeeld als stootsteen. Die stenen lagen op hoeken van huizen om te voorkomen dat karren tegen de gevels aan reden en zo het huis zouden beschadigen. Archiefmateriaal uit 1650 spreekt over een blauwe steen in de Geuzenstraat. Het stuk natuursteen wordt verwerkt in de stoep van hotel de Utrechtse Dom, in de Geuzenstraat. Zo blijft een stukje van de geschiedenis van de straat zichtbaar.

gewelven

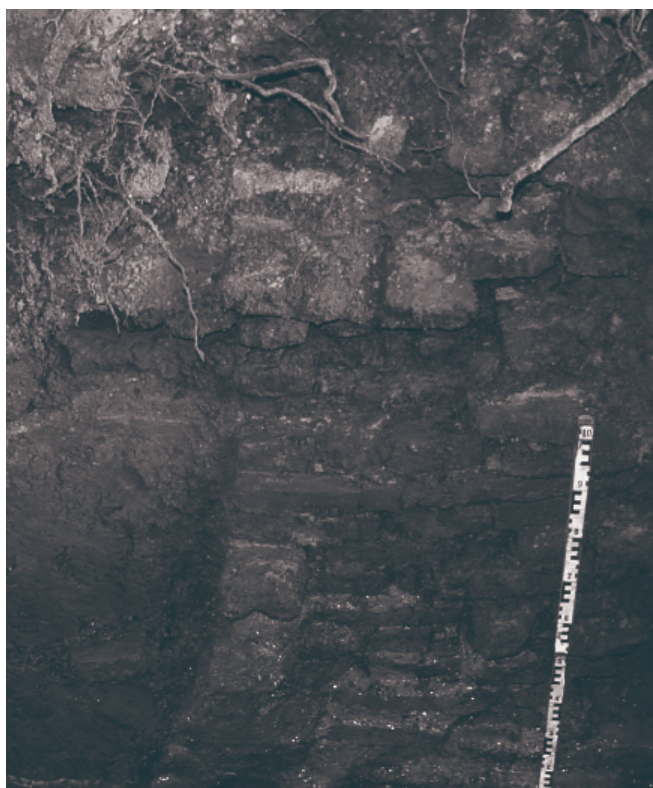
Tijdens het plaatsen van de laatste pompput in de Geuzenstraat vonden we tenslotte nog booggewelven van de kelder van een 15e-eeuws pand. Deze kelder loopt door onder het hotel langs de Geuzenstraat, richting het westen. Het is een behoorlijk stevig gewelf, wat bij een fors gebouw zal hebben gehoord. Uit archiefbronnen blijkt dat er op de locatie onder meer een bakker heeft gezeten. Echte verbanden met het klooster aan de andere kant van de straat zijn archeologisch niet aangetoond, maar kunnen er natuurlijk best geweest zijn.

andere leuke vondsten

Ook op andere plaatsen is de aanleg van de riolering voorafgegaan door archeologisch onderzoek of zijn de werkzaamheden archeologisch begeleid. Dit heeft leuke vondsten opgeleverd, zoals muren van het Cellebroedersklooster, een vrijwel complete aardewerken pot en sporen van het fabriceren van paternosters (rozenkransen) die in het klooster gemaakt zijn door de monniken.

Ook ontdekten we een stuk van een natuurstenen zuil en sporen van muren van gebouwen met een nog onbekende functie. In de Geuzenstraat zelf troffen we een natuurlijke kleirug aan. Dit hadden we vooraf ook verwacht. Duidelijk was te zien dat de bodem ter plaatse van de kleirug nauwelijks gezakt is. Waar verderop in de straat nog een archeologisch pakket van meer dan drie meter aanwezig is, is het ter hoogte van de kleirug maar een laag van ongeveer een meter dik. De natuurlijke ondergrond ligt daar dus verrassend dicht aan de oppervlakte.

Een van de muren van de in 1593 gesloopte panden in de Geuzenstraat.

Natuurstenen basis van een zuil, mogelijk afkomstig uit het Cellebroedersklooster.

sgraffitto

Een van de meest bijzondere vondsten uit de Geuzenstraat is een sgraffittobord, gedateerd tussen 1450 en 1500. Bij de sgraffittotechniek werden decoraties in een deklaag gekrast waardoor de oorspronkelijke structuur en kleuren zichtbaar werden. Meestal werden op dit soort borden religieuze tafere-len afgebeeld en dat is ook hier het geval.

In het midden is een hart zichtbaar, waarschijnlijk het Heilig Hart. Dit is te herkennen aan de wonden in het hart en, normaal gesproken, aan een vlam erboven. Die vlam is op dit bord niet zichtbaar omdat dat stuk van het bord ontbreekt, maar heeft er waarschijnlijk wel gestaan. Links en rechts zijn de handen en voeten van Christus afgebeeld, herkenbaar aan de stigmata, de tekens van de kruisiging. Ook zijn delen van de nagels zichtbaar waarmee Christus gekruisigd is. Op de gehele rand van het bord is tenslotte de doornenkrans afgebeeld die Christus tijdens de kruisiging op zijn hoofd had. Een bord met een duidelijke religieuze betekenis is dus aangetroffen in de funderingssleuf van een huis dat in 1593 is gesloopt om plaats te maken voor de Geuzenstraat. Het is verleidelijk om het bord op grond van de religieuze betekenis te koppelen aan het Catherinaklooster, dat in die periode vlakbij was gelegen. Mogelijk kan historisch onderzoek uitwijzen of het huis (gebouwd rond 1500) iets met het klooster te maken had.

Waarvoor het bord werd gebruikt, is nog niet zeker. Gezien de uitstekende kwaliteit van het bord en de goede conditie waarin het zich nu nog bevindt, is vrijwel uit te sluiten dat het zeer regelmatig gebruikt werd. Het zou dan veel meer gesleten zijn dan nu het geval is. De kwaliteit van het product wijst er daarnaast op dat het ging om een bord dat met name bij speciale gelegenheden werd gebruikt. Bijvoorbeeld bij communievieringen als onderligger voor de hosties. Maar ook andere vieringen zijn mogelijk.

Ook al weten we nog niet zeker waarvoor het bord heeft gediend, het is in ieder geval een bijzondere vondst. Het bord wordt dan ook gereconstrueerd en komt daarna ongetwijfeld terug in een tentoonstelling!

dus...

De opgravingen en begeleidingen van de rioolsleuven hebben erg veel leuke resultaten opgeleverd. Zeker aangezien het vrij kleine sleufjes waren. Het geeft maar weer eens aan dat er in Gouda nog van alles te vinden is! Als het uitwerken van de vondsten nog nieuwe inzichten oplevert, dan stellen we u daar in de volgende nieuwsbrief van op de hoogte. Ook de resultaten van de rioleringswerkzaamheden aan de Graaf Florisweg komen dan aan de orde.

De scherven van het Sgraffittobord uit 1450-1500.

het verhaal van de stad en haar inwoners

Marco Kastelein is sinds april 2006 wethouder van Gouda. Onderdeel van zijn portefeuille is Monumentenzorg en Cultuurhistorie. Wie is Marco Kastelein? Wat doet hij als wethouder op het gebied van de monumentenzorg? En wat vindt hij een bijzondere plek in Gouda? Een kennismaking met Marco Kastelein.

Een wethouder Monumentenzorg en Cultuurhistorie is op verschillende manieren bezig met deze onderwerpen. Marco Kastelein: “Je probeert de monumenten in je stad in goede staat te krijgen. Het is van groot belang dat we goed toezicht houden op de onderhoudsstaat van onze monumenten. We spreken eigenaren erop aan als het niet goed gaat. Daarnaast ondersteunen we de vrijwilligers die actief zijn, bijvoorbeeld met het organiseren van Open Monumentendag. En als wethouder draag je het belang van monumentenzorg en cultuurhistorie uit in je stad.”

Wethouder Kastelein heeft op verschillende momenten met monumentenzorg en cultuurhistorie te maken. “Als een pand wordt voorgedragen om op de monumentenlijst geplaatst te worden bijvoorbeeld. Dan nemen we daar als college een besluit over. Ook kom ik in beeld bij cultuurhistorische analyses als onderdeel van bouwprojecten. Bij bouwplannen moet rekening gehouden worden met de geschiedenis en archeologische waarde van een gebied. En verder ben ik betrokken bij een van de grootste culturele evenementen in Nederland, Open Monumentendag, sinds 20 jaar in Nederland.”

de geschiedenis opgegraven

“Archeologie was tot voor kort nog een tamelijk onbekend begrip voor mij. Totdat ik erbij stond toen archeologen een opgraving deden. De geschiedenis van je stad wordt dan letterlijk opgegraven. Erg indrukwekkend. Maar het gaat bij opgravingen en monumenten

Marco Kastelein, wethouder Monumentenzorg en Cultuurhistorie.

niet alleen over ‘stenen’. De mensen die de stad door de eeuwen heen hebben bewoond, hebben de stad haar eigen ‘kleur’, haar identiteit, gegeven door tastbare sporen achter te laten. Sporen die ons het verhaal vertellen van de Gouvenaars. Wat heeft hen bezig gehouden? We kunnen aan die sporen aflezen waar ze van leefden, of ze rijk of juist arm waren en wat hen motiveerde om juist in Gouda te wonen. De monumenten laten ons ook zien waar ze in geloofden en welke relaties ze hadden met andere steden en dorpen. Door vondsten in de grond, maar ook door oude kerken, huizen, scholen en fabrieken wordt de lokale geschiedenis zichtbaar. En daarmee ook de identiteit van Gouda.”

open monumentendag

“Open Monumentendag is een prachtig evenement. Dit jaar heb ik de openingspeech gehouden. Als gemeentebestuur vinden we deze dag belangrijk en daarom steunen we de organisatoren met geld, gemeentelijke faciliteiten en ambtelijke ondersteuning. Zonder vrijwilligers is deze dag niet mogelijk. Mensen stellen hun huizen open, geven rondleidingen, verspreiden folders en nog veel meer. Velen zetten zich met hart en ziel in. Ik heb gezien dat er veel interesse is. De Sint-Jan, waar ik een boekje in ontvangst mocht nemen, zat helemaal vol. Daar ben ik blij om.”

kinderen

“Ik vind het van groot belang om monumenten en cultuurhistorie voor kinderen aantrekkelijk te maken. Het is niet alleen voor ouderen. Kinderen zijn de volgende generatie en we moeten draagvlak creëren voor dingen uit het verleden. Zij zijn de toekomst, de monumenten liggen straks in hun handen. Daar moeten we energie in steken.” Marco Kastelein nam zijn eigen kinderen de afgelopen jaren vaak mee naar Open Monumentendag. “Ze hebben geklommen in een molen en door de gangen van het oude kasteel gelopen. En er was een speurtocht langs monumenten. Ze vonden het fantastisch. De verhalen die verteld werden, spraken tot de verbeelding. We moeten onze cultuurhistorie op een voor kinderen spannende manier aan ze vertellen.”

ontdek mooie dingen

“Gouda is aantrekkelijk voor toeristen.

We hebben de beroemde Sint-Jan en bijvoorbeeld de Waag. De Sint-Jan vind ik een bijzonder plekje in Gouda. Een fantastische kerk, echt prachtig met die gebrandschilderde ramen. En ook bijzonder omdat mijn vrouw en ik onze kinderen daar hebben laten doppen. Maar er zijn ook zo veel plekken waar je niet zo snel komt en die een bezoek meer dan de moeite waard zijn. Ook voor Gouvenaars. Neem bijvoorbeeld de Thomas Stichting aan de Westhaven of de Dansschool op de Turfmarkt. Of ga de mooie muurschildering van Café Centraal eens bekijken. Prachtig allemaal! Mensen gaan overal naar musea en kerken, maar vaak niet in hun eigen woonplaats. Maar ook daar is zoveel te zien. Ontdek die mooie dingen, zou ik zeggen.”

ambities

“Wat wil ik graag bereiken? Ik wil dat

Gouda bekend staat als stad met mooie monumenten en zorg voor archeologie en cultuurhistorie. Er moeten meer mensen hier komen kijken en genieten. Daarnaast is mijn doel ervoor te zorgen dat de Goudse monumenten goed onderhouden en beheerd worden. Speerpunten daarbij zijn bijvoorbeeld de Malle molen en de Gouwekerk. Een mooie ambitie vind ik om in mijn tijd als wethouder de torentjes van de oude stadsmuur bloot te leggen.”

tenslotte...

Tenslotte wil Marco Kastelein alle Gouvenaars nog wat meegeven. “Ik roep iedereen op de Goudse monumenten in ere houden. Ga ze eens bekijken. Heb er een goed gevoel bij en deel dat met anderen. En wees trots op je mooie stad!”

waterrijk landschapspark oostpolder

Ten westen van de stad, tussen Westergouwe en Korte Akkeren, ligt een bijzonder stukje Gouda: de Oostpolder in Schieland. Voor bewoners aan de westkant van de stad maakt de gemeente een plan om in dat gebied een waterrijk landschapspark te ontwikkelen. En bovendien plek te bieden aan een sportvereniging. De Oostpolder is een gebied van ongeveer 100 ha. Wat is de geschiedenis van dit gebied?

Het landschap in de omgeving van Gouda bestond voor de komst van de mens uit een uitgestrekt moerasgebied, doorsneden door de Hollandsche IJssel. In de late middeleeuwen werden de uitgestrekte veengronden ontgonnen. De Oostpolder in Schieland is een verzamelnaam voor verschillende

middeleeuwse ontginningen: de voormalige polders Broek, Land van Thuil, Broekhuizen, Zuid-Waddinxveen en Moordrecht. Deze polders vielen binnen het hoogheemraadschap Schieland, gesticht in 1273. In 1863 werden deze polders samengevoegd tot de nieuwe Oostpolder.

broek en land van thuil

In de polder Broek, gelegen ten zuiden van de spoorlijn, zijn de oorspronkelijke kavelsloten nog goed zichtbaar in het huidige landschap. In dat gebied bevond zich het Goudse Bos. In 1377 werd dat bos gekapt en als landbouwgrond verkocht of verhuurd. Alle nieuwe percelen waren even groot, ongeveer 750 meter lang en 68 meter breed. Maar één perceel had een andere vorm: een driehoek. Het is nog steeds herkenbaar als het perceel tussen 't Weegje en de spoorlijn.

Aan de oostkant van de polder Broek was al in 1340 de Waddinxveense wetering gegraven. De wetering liep evenwijdig aan de Gouwe en kwam uit in de Hollandsche IJssel. Tegenwoordig staat de wetering bekend als de Alpher Wetering. De wetering diende als ontginningsbasis waaraan boerderijen lagen (westkant). Deze ontginningsbasis was nodig voor de afwatering van het gebied.

Reconstructie van de ontginningsgeschiedenis van de omgeving van Gouda. Legenda: a. veenstroom; b. waarschijnlijk tracé van veenstroom; c. weg; d. bewoningslint; e. kerk of kapel; f. kavelsloten.

Bron: *Het geheim van Bloemendaal*, 1997, C.A. Akkerman, B. van den Berg

Plangebied Oostpolder en directe omgeving op de chromotopografische kaart 1 : 25.000 uit 1914

broekhuizen

De polder Broekhuizen werd vanaf de noordelijke IJssel-oever ten westen van Gouda ontgonnen. De percelen hadden een lengte van circa 1350 meter tot de huidige Tweede Moordrechtse Tiendeweg. Die fungeerde als achterkade. In eerste instantie lagen de boerderijen dus langs de Hollandsche IJssel. Maar in de loop van de tijd zijn ze verplaatst naar de achterkade. In de tijd van de ontginning van Broekhuizen lagen ten noorden van deze polder nog delen van het Goudse Bos.

't weegje

Wanneer 't Weegje is ontgonnen is niet geheel duidelijk. Wel is bekend dat dit gebied een aparte ontginning was, want de kavelrichting verschilt duidelijk van de omliggende polders. Waarschijnlijk vond de ontginning plaats in de 13^e of 14^e eeuw. Als gevolg van vervening en het uitbaggeren van turf ontstonden aan het begin van de 19^e eeuw plassen in het Weegje. De gewonnen turf werd gebruikt in de Goudse pottenbakkerijen.

zuidplaspolder

In 1828 werd begonnen met het graven van de ringvaart en de aanleg van een dijk rond de in 1816 drooggemalen Zuidplaspolder. Hierbij werd het westelijk gedeelte van Broek afgesneden. Het drooggemalen van de polder duurde tot 1839. Het resultaat was een hoogteverschil van drie tot vier meter tussen de drooggemalen Zuidplaspolder en de Oostpolder in Schieland. Dit verschil is nog steeds duidelijk zichtbaar. De Zuidplaspolder is de laagst gelegen polder van Nederland. Na het aanleggen van de ringvaart werd in de wetering tussen de polders Broek en Broekhuizen een schutsluis aangelegd. De restanten van deze schutsluis zijn nog aanwezig. Ten noorden van deze wetering ligt de huidige Tweede Moordrechtse Tiendeweg.

gouwe-ijsselkanaal

Voor de scheepvaart was de overgang van de Hollandsche IJssel in de Gouwe een steeds groter knelpunt in de binnenvaartroute tussen Rotterdam en Amsterdam. Sinds het einde van de 19^e eeuw bestonden daarom al plannen voor een

Elektrisch gemaal aan de Broekweg.

Sluisdeur bij de Alpher wetering.

nieuwe verbinding tussen de twee rivieren. Pas in 1922 werd het besluit genomen om het Gouwe-IJsselkanaal aan te leggen. Hierdoor werd de Moordrechtse Tiendeweg verdeeld in een Eerste en een Tweede Moordrechtse Tiendeweg. Door de aanleg van het kanaal werd ook de Oostpolder gesplitst in een noordwestelijk en een zuidoostelijk deel. Het zuidoostelijke deel bestaat uit de wijken Kromme Gouwe en Korte Akkeren. En het noordwestelijke deel is de huidige Oostpolder. Door de aanleg van het kanaal verdween een groot gedeelte van het Land van Thuil en werd de Alpher Wetering verlegd.

gemaal en schutsluis

Aan de Broekweg bevindt zich een elektrisch gemaal dat dateert uit 1933. Het slaat het water van de polder uit op de Gouwe. Tot het begin van de 20^e eeuw werd de bemaling

gedaan door poldermolens. Aan de Eerste Moordrechtse Tiendeweg staat nog de romp van de Mallemolen. De andere poldermolen, de Moordsche Wip, lag in het noorden van Oostpolder en is in 1907 gesloopt vanwege de aanleg van de spoorbrug over de Gouwe.

Vlakbij het gemaal bevindt zich een niet meer functionerende en vervallen schutsluis met twee vaste bruggen. Deze bruggen zijn in 1928 -1933 gebouwd, ten tijde van de aanleg van het Gouwe-IJsselkanaal. De sluis maakte scheepvaartverkeer mogelijk tussen de Oostpolder met een lager waterpeil en het Gouwe-IJsselkanaal met een hogere waterstand. Het scheepvaartverkeer dat gebruik kon maken van deze schutsluis was relatief kleinschalig en moest een eventuele mast neer kunnen laten.

Kortom, de Oostpolder is een boeiend stukje land ten westen van de stad.

belvédère: weer opgebouwd en in gebruik

Eind maart werd Gouda opgeschrikt door de brand van café-restaurant Belvédère aan de Markt. Een van de oudste gebouwen van Gouda. Inmiddels is deze gelegenheid tot ieders tevredenheid weer opgebouwd en in gebruik. En de markante plek in de gevelwand is weer geheeld. Direct betrokkene Bram de Wilde, aannemer, vertelt over zijn ervaringen bij deze lokale ramp.

“Een van de oudste gebouwen van Gouda, een uitspanning op de hoek van de Kleiweg/Hoogstraat en de Markt, staat in brand”. Televisiebeelden gingen het hele land door. Het gevaar dat de brand zou overslaan naar de naastliggende gebouwen was groot. Gelukkig hebben de juiste voorzorg en de brandweer ervoor kunnen zorgen dat de rest van onze oude stad gespaard bleef.

Het doet je toch wat... Vijftig jaar heb ik in deze stad gewoond, gewerkt en er m'n schooltijd doorgebracht. Ons bedrijf heeft in de meer dan honderd jaar dat het bestaat vele panden gebouwd, verbouwd en gerestaureerd in deze stad.

zomerseizoen voor de deur

Dat juist deze pachter en gedeeltelijk eigenaar, de familie Sluyter, zoiets moest overkomen. Sinds een aantal jaren zijn zij enthousiast aan de gang

in Gouda. Met inmiddels veel opgebouwde goodwill en kwaliteit. De eigenaar belde mij 's avonds of ik iets kon doen om het herstelproces zo snel mogelijk in gang te zetten. Hij had inmiddels alles geprobeerd maar kwam niet verder. Het personeel moest doorbetaald worden, het zomerseizoen stond voor de deur, wat nu?

uitdaging

Gelukkig wilde de wethouder mij diezelfde avond laat nog te woord staan. Hij heeft direct de volgende dag alle betrokkenen aan tafel gevraagd. En iedereen heeft daar medewerking toegezegd om het pand zo snel mogelijk te restaureren en herstellen. Het is tenslotte een gemeentelijk monument op een zeer belangrijke plek in de stad. Volgens een eerste planning moet alles op 1 november klaar zijn. De uitdaging begon toen de eigenaar riep: “Ik ben begin juli jarig en dan moet ik open zijn”. Toen is alles op alles gezet, de planning is aangepast en tenslotte

is het ook gelukt. De opening was op 1 juli. Met een mooi begin voor het terras, goed weer, een huis vol gezelligheid en geen rommel meer op de Markt.

steentje voor steentje

Hoe komt zoiets tot stand? Door een tomeloze inzet van alle betrokkenen, goed personeel, dagelijks contact met de gemeente. Monumentenzorg, de heer Oskam, heeft dagelijks geholpen om aan te geven welke delen van dit monument we nog konden behouden. We hebben steentje voor steentje gebikt. Kozijnen en profielen gehandhaafd waar dit mogelijk was. Allemaal handwerk. Veel mensen tegelijk op één vierkante meter. Het leek soms een chaos, maar dat was het niet. Het idee om de bouwplaats tijdelijk af te schermen met een foto op ware grootte van het pand heeft ook veel indruk gemaakt.

Het kan dus allemaal in Gouda, maar niet zonder medewerking van alle betrokkenen. Voor mij een goede gelegenheid om iedereen te bedanken voor zijn inzet. De gemeente heeft een heel goede beurt gemaakt.”

gemeentelijk monument

Belvédère is een gemeentelijk monument met een negentiende-eeuws uiterlijk met daarin een oude kern. De dakkapel stamt uit de jaren dertig van de vorige eeuw. De oude kern is ondanks de brand nog gedeeltelijk intact. Het pand bezit een gepleisterde gevel die op de begane grond van schijnvoegen is voorzien. De aangebouwde serre is van een recentere datum. Al sinds 1458 is bebouwing op die plek bekend. Het is dan ook zeer markant gelegen op de hoek van de Hoogstraat, de hoofdweg naar de Markt en de Markt zelf.

Belvédère voor de brand.

Belvédère na de brand.

korte berichten

nieuwe plek altaar sacramentskerk

Zoals in de vorige nieuwsbrief te lezen was, krijgt de Sacramentskerk in Korte Akkeren een nieuwe bestemming als gezondheidscentrum. Voor het altaar van de Sacramentskerk moest daarom een nieuwe behuizing gevonden worden. Dat was geen gemakkelijk opgave. Maar binnenkort krijgt het altaar een plek in de rooms-katholieke Jozefkerk aan het Aalberseplein. Het altaar is al gedemonteerd en wordt tot de verhuizing opgeslagen.

De wielrijdersbank in het Houtmanplantsoen.

weet u meer over de wielrijdersbank?

Voor de wielrijdersbank in het Houtmansplantsoen is onlangs de procedure gestart om aangewezen te worden als gemeentelijk monument. Deze bank werd in 1941 onthuld en aan de Goudse burgerij geschonken door het Depot Wielrijders vanwege zijn tijdelijke legering in Gouda. Deze leger-eenheid, die beschikte over fietsen als vervoermiddel, was gedurende de mobilisatie van de Tweede Wereldoorlog van september 1939 tot juli 1940 in Gouda gelegerd. Is het niet vreemd dat deze bank tijdens de oorlog onthuld werd? Gaf dat geen problemen met de bezetter? Weet u hier meer over te vertellen? Geef dan uw reactie via dorothee.posthumus.meyjes@gouda.nl.

colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda. Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

oplage: 1.000 ex
redactie: Dorothee Posthumus Meyjes
teksten: Maarten Groenendijk, Bram de Wilde, Dorothee Posthumus Meyjes, Brenda van der Laan
foto's: Gemeente Gouda, ArcheoMedia BV, Dolf Broekhuizen, Dorothee Posthumus Meyjes, Ruud Hofman
vormgeving: afdeling Grafische Vormgeving gemeente Gouda
druk: Drukkerij Twigt bv Waddinxveen

De nieuwsbrief is gratis af te halen in Stadswinkel Buytenerf (Klein Amerika 20), bij balie Antwerpseweg 5, bij de balie van het Stadskantoor Agnietenstraat 24 en bij de VVV, Bibliotheek en Musea.

boekje 'groene plekjes in goudse binnenstad'

Het vernieuwde boekje 'Groene plekjes in de Goudse binnenstad' is uit. Dit boekje neemt u mee naar de verborgen hofjes en tuintjes in de binnenstad. Per hofje en stadstuintje leest u welke beplanting er voorkomt, welke opvallende bomen er staan en informatie over de historie. U kunt het boekje met de wandelroute gratis afhalen bij de Stadswinkel, Klein Amerika 20. Cyclus heeft de uitgave verzorgd.

restauratie de drie notenboomen gestart

Begin september is eindelijk begonnen met de restauratie van de Drie Notenboomen. Het rijksmonument wordt na dertig jaar leegstand weer opgeknapt. De Drie Notenboomen is het poortgebouw en een woning die nog over zijn van de gelijknamige wasserij en blekerij. Na al die jaren leegstand is het pand er niet beter op geworden, maar het belooft weer een prachtig monument te worden. Naar verwachting is de casco-oplevering mei 2007, daarna wordt het gebouw inpan-dig afgewerkt tot kantoor.

Wethouder Marco Kastelein: "Zeker voor de oudere Gouwenaars is de oude wasserij een bekend gebouw. Het is belangrijk dat dit pand met haar kenmerkende uitstraling behouden blijft. Als het hele gebied straks opnieuw is ingericht, zal de Drie Notenboomen een hoogwaardig mid-delpunt zijn."

Restauratie de Drie Notenboomen.

open monumentendag

Op 9 september was het voor de twintigste keer Open Monumentendag. Vanwege dit jubileum was het thema 'feest'. Het bijbehorende themaboek 'Gouda viert feest' is voor tien euro te verkrijgen bij de boekhandel.